

Sl.No. :

नामांक				Roll No.		

No. of Questions – 28

S-71-Sanskritam (T.L.)

No. of Printed Pages – 7

माध्यमिक परीक्षा, 2019

SECONDARY EXAMINATION, 2019

तृतीय भाषा – संस्कृतम्

समय : 3¼ (सपादहोरात्रयम्)

अधिकतमांका : 80

परीक्षार्थिभ्यः सामान्यनिर्देशा :

- 1) परीक्षार्थिभिः सर्वप्रथमं स्वप्रश्नपत्रोपरि नामाङ्कः अनिवार्यतः लेख्यः ।
- 2) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः ।
- 3) सर्वेषां प्रश्नानामुत्तराण्युत्तरपुस्तिकायामेव लेखनीयानि ।
- 4) एकस्य प्रश्नस्य सर्वेषां खण्डानामुत्तराणि एकत्र एव लेखनीयानि ।
- 5) सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषयैव उत्तरणीयाः ।

S-71-Sanskritam (T.L.)

5006

[Turn Over

यहाँ से काटिए

प्रश्न पत्र को खोलने के लिए यहाँ फाड़ें

यहाँ से काटिए

- 1) अधोलिखितस्य पठित गद्यांशस्य हिन्दीभाषया अनुवादं लिखत । [5]

स्वामिनो जीवनं सर्वपन्थ सद्भावस्य निदर्शनमस्ति । अयं हि जाट-जातौ जातः, परं सिखगुरोः नानकदेवस्य पुत्रेण श्री चन्दनेन प्रवर्तिते उदासीसम्प्रदाये दीक्षितः । गुरू ग्रन्थस्योत्तमः पाठी अभूत् । एकादश वार्षिक-साधनया 700 पृष्ठात्मकस्य सिक्खेतिहासस्य लेखनं कारितवान् । विभाजनकालीने हिंसाचारे क्षतानां मुस्लिमबन्धूनां चिकित्सा कारिता ।

अथवा

मातृदेवो भव! पितृदेवो भव! आचार्यदेवो भव! अतिथिदेवो भव! यानि अनवद्यानि कर्माणि तानि सेवितव्यानि नो इतराणि । यानि अस्माकं सुचरितानि तानि त्वयोपास्यानि नो इतराणि । श्रद्धया देवम् । अश्रद्धया देयम् । श्रिया देयम् । हिया देयम् । भिया देयम् । संविदा देयम् । एषः आदेशः । एष उपदेशः । एषा वेदोपनिषद् । एतदनुशासनम् । एवमुपासितव्यम् ।

- 2) अधोलिखितस्य पठितपद्यस्य हिन्दीभाषया अनुवादं लिखत । [5]

मरुः सुवर्णो न हि येन दृष्टः
किं तेन दृष्टं कुहचित् सुदृश्यम् ।
स्फुटं मरौ भान्ति सुमेरुशृङ्गाः
शिलासु कृष्णासु न ते हि मृग्याः ॥

वा

परोक्षे कार्यहन्तारं प्रत्यक्षेप्रियवादिनम् ।
वर्जयेत्तादृशं मित्रं विषकुम्भं पयोमुखम् ॥

- 3) अधोलिखितस्य पठित पद्यांशस्य संस्कृतेन व्याख्यां कुरुत । [4]

एतद्देशप्रसूतस्य सकाशादग्रजन्मनः ।
स्वं स्वं चरित्रं शिक्षेरन् पृथिव्यां सर्वमानवाः ॥

वा

त्वमसि शरण्या त्रिभुवनधन्या,
सुरमुनि वन्दित चरणा ।
नवरस मधुरा कविता-मुखरा
स्मितरूचि रूचिराभरणा ॥

- 4) अधोलिखितस्य नाट्यांशस्य संस्कृतेन व्याख्या कार्या । [3]

बाल :- जृम्भस्व सिंह! दन्तांस्ते गणयिष्ये ।

प्रथमा - अविनीत, किं नोऽपत्यनिर्विशेषाणि सत्त्वानि विप्रकरोषि? हन्त, वर्धते ते संरम्भः । स्थाने खलु ऋषिजनेन सर्वदमन इति कृतनामधेयोऽसि ।

द्वितीया - एषा खलु केसरिणी त्वां लङ्घयिष्यति यदि तस्याः पुत्रकं न मुञ्चसि ।

बालः - (सस्मितम्) अहो, बलीयः खलु भीतोऽस्मि! (इत्यधरं दर्शयति)

अथवा

प्रतापः - अरे धिक् माम् । यदि अहं मातृभूमिं रक्षितुं न शक्नोमि, किमत्र बासेन मे प्रयोजनम्? (दीर्घं निःश्वसिति)
(ततः प्रविशति कश्चन राजपुत्र-सर्वदारः)

सर्वदारः - (राजोचितं प्रणम्य) विजयतां विजयतां महाराजः ।

प्रतापः - (दीर्घं निःश्वस्य मुखम् उन्नमय्य च) हा धिक् । विजयध्वनिं कृत्वा त्वम् अपि किम् एवं मां लज्ज्यसे भ्रातः ।

सर्वदारः - प्राणाधार! किम् इदं भवान् वदति? स्वधर्माय भवता सर्वं किम् अपि कृतम् । स्वाधीनतायै सर्वं किम् अपि सोढम् । भवतः सदा विजयः एव भविष्यति ।

- 5) अधोलिखितेषु अष्टसु घण्णां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत । [6 × ½ = 3]

- सर्वदमनस्य मणिबन्धे किम् आबद्धम् आसीत्?
- कस्तूरी कस्माद् जायते?
- लोकहितं मम करणीयम् इति गीतस्य रचनाकारः कः?
- पञ्चतन्त्रस्य रचना केन कृता?
- अस्माभिः की दृशानि कर्माणि सेवितव्यानि?
- सर्वे प्राणिनः केन तुष्यन्ति?
- “संघेशक्तिः” इति पाठस्य कथा हितोपदेशस्य कस्माद् परिच्छेदात् सम्पादिता विद्यते?
- काव्येषु किं रम्यम् उच्यते?

निर्देशः - प्रश्नसंख्या 6-9 पर्यन्तं रेखाङ्कितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत ।

- 6) ततस्तं सर्पो भूत्वा दशति । [1]

- 7) भवान् सत्यं वदति । [1]

- 8) भवतः सदा विजय एव भविष्यति । [1]

- 9) मेघान् गगने अवलोक्य नन्दामि । [1]

10) प्रश्नपत्रमतिरिच्य स्वपाठ्यपुस्तकात् द्वौ श्लोकौ लिखत ।

[2 × 1½ = 3]

11) अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा एतदाधारितप्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत ।

परेषाम् उपकारः परोपकारः उच्यते । “सर्वः स्वार्थं समीहते” इत्यपि कस्यचित् कवेः उक्तिः अस्ति । स्वार्थाय सर्वेऽपि प्राणिनः जीवन्ति । किन्तु यस्य जीवनम् अन्येभ्यः अस्ति, अपरेषां प्राणिनां सुखाय यः प्रयतते, कष्टं सहते च, वस्तुतः तस्यैव जीवनं सार्थकम् अस्ति । पश्य, गावः अन्येभ्यः दुग्धं प्रयच्छन्ति, अतः जनाः “मातर” इति वदन्ति । नदी अपि स्वजलं स्वयं न पिबति, अन्येषां प्राणिनां कृते ददाति । मेघान् पश्यत । स्वजलं सर्वेभ्यः वितरन्ति । पुष्पाणि सर्वेभ्यः सुगन्धं वितरन्ति । वृक्षाः फलानि प्रयच्छन्ति । मातृसमा उपकारिणी का विद्यते जगति? अतः स्वार्थं विहाय अन्येभ्यः जीवनमेव वरम् ।

क) अस्य गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखत ।

[1]

ख) यथा निर्देशं प्रश्नानामुत्तराणि लिखत ।

i) सर्वे किं समीहन्ते?

[1]

ii) काः अन्येभ्यः दुग्धं प्रयच्छन्ति?

[1]

iii) नदी किं न पिबति?

[1]

iv) किं वरं विद्यते?

[1]

v) किन्नाम परोपकारः?

[1]

ग) यथा निर्देशं प्रश्नानामुत्तराणि लिखत ।

i) “वृक्षाः फलानि प्रयच्छन्ति” । अत्र कर्तृपदं किम्? लिखत ।

[1]

ii) “स्वार्थाय सर्वेऽपि जीवन्ति ।” अत्र सर्वनामपदं किम्? लिखत ।

[1]

iii) “मातृसमा उपकारिणी का विद्यते?” अत्र विशेषणपदं किम्? लिखत ।

[1]

iv) “अतः स्वार्थं विहाय अन्येभ्यः जीवनमेव वरम् ।” अत्र विशेष्यपदं किम्? लिखत ।

[1]

12) अधोलिखित पदयोः सन्धिविच्छेदं कृत्वा सन्धेः नामापि लिखत ।

i) महर्षिः

[1]

ii) शिवोऽहम्

[1]

13) अधोलिखित पदयोः सन्धिं कृत्वा सन्धेः नामापि लिखत ।

i) गै+अकः

[1]

ii) शिवस्+च

[1]

14) अधोलिखित रेखाङ्कित पदेषु समस्तपदानां विग्रहम् अथवा विग्रहपदानां समासं कृत्वा समासस्य नामापि लिखत ।

i) अहो! इदं तु विशालभवनं विद्यते ।

[1]

ii) भरतशत्रुघ्नौ भ्रातरौ आस्ताम् ।

[1]

iii) दिनं दिनं प्रति योगाभ्यासः कर्तव्यः ।

[1]

15) अधोलिखित रेखाङ्कित पदेषु विभक्तिं तत् कारणञ्च लिखत ।

- i) जलं विना जीवनं नास्ति । [1]
- ii) पार्वती “नमः शिवाय” इति जपम् अकरोत् । [1]
- iii) मन्दिरम् उपर्युपरि ध्वजः विद्यते । [1]

16) कोष्ठके प्रदत्तप्रकृति प्रत्ययाभ्यां शब्दं निर्माय वाक्यं पूरयत ।

- i) श्रीधरः आसीत् । (धन+इनि) [1]
- ii) बालाः पाठं पाठयति । (शिक्षक+टाप्) [1]

17) अधोलिखित वाक्ययोः रेखाङ्कित पदयोः प्रकृतिप्रत्ययौः पृथक् कृत्वा लिखत ।

- i) सा बुद्धिमती अस्ति । [1]
- ii) शिवस्य पत्नी पार्वती अस्ति । [1]

18) मञ्जूषायां प्रदत्तैः अव्ययपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा लिखत ।

इतस्ततः, अधुनैव, वृथा, श्वः

- i) अहं (i) देहलीं गमिष्यामि । [1]
- ii) तृणानि (ii) विकीर्णानि आसन् । [1]
- iii) वयम् (iii) कार्यं सम्पादयामः । [1]

अधोलिखित वाक्यानां वाच्य परिवर्तनं कुरुत । (प्रश्नसंख्या 19-21 पर्यन्तम्)

19) जनः ग्रामं गच्छति । [1]

20) भगिन्या वस्त्रं प्रक्षाल्यते । [1]

21) मया नगरं गम्यते । [1]

22) घटिका चित्र सहायतया संस्कृतेन शब्दैः रिक्तस्थाने समयलेखनं कुरुत ।

क)

ख)

- i) महेशः रात्रौ शयनं करोति । [1]
- ii) “शताब्दी” रेलयानं जयपुरात् देहलीं गच्छति । [1]

23) अधोलिखितानि वाक्यानि शुद्धानि कुरुत ।

- i) कृषकः प्रातः क्षेत्रस्य प्रतिगच्छति । [1]
 ii) हट्टे त्रयः महिलाः वस्तूनि क्रीणन्ति । [1]
 iii) अहं रोटिका खादामि । [1]

24) भवान् राजकीयमाध्यमिक विद्यालय सुन्दर नगरस्य दशम्या कक्षायाः छात्रः नरेन्द्रः अस्ति ।

स्व विद्यालयस्य प्रधानाध्यापकाय अस्वास्थ्य कारणेन अवकाशार्थं प्रार्थना पत्रं लिखतु । [8 × ½ = 4]

अथवा

त्वं स्वकीयं मित्रं प्रतिस्वपरीक्षासिद्धता विषये अधोलिखितपत्रमञ्जूषा सहायतया रिक्त स्थानानि पूरयित्वा लिखत ।

परिजनाः, विशेषकक्षां, सन्निकटे, कालः, प्राप्तुं
निर्माय, अधीयानः सर्वदा

सुनगरम्

18 मार्च 2019

प्रियमित्र! कवीन्द्र!

कुशली सन् कुशलं कामये । मा. शि. बोर्डपरीक्षा (i) वर्तते । अहं समयसारिणीं (ii)
 योजनया अधीयानः अस्मि । अधुना मम (iii) अपि मम सहयोगे रताः सन्ति । गुरुवः सर्वोत्तमान् अङ्गान्
 (iv) विद्यालये (v) सञ्चालयन्ति । ममापि लक्ष्यं तदेव वर्तते । भवानपि योजनया एव
 (vi) स्याद् । गतः (vii) न पुनरायाति, इति सूक्ति (viii) अपि स्मर ।

भवन्मित्रम्

– नरेन्द्रः

25) मञ्जूषायाः उचितपदैः “वसतिस्वच्छता” इतिविषये संवादं पूरयत ।

[8 × ½ = 4]

नालीनां, सुन्दरं, स्वच्छता, कदा, श्वः
वामतः, आरभ्य, त्वं

महेशः – निरञ्जन! (i) रविवासरः, तव का योजना वर्तते?

निरञ्जनः – अरे (ii) न जानासि? रविवासरे सर्वे मिलित्वा वसतेः स्वच्छता करणीयास्ति ।

महेशः – अहो! उत्तमः विचारः । सर्वेः श्वः (iii) गम्यते?

निरञ्जनः – प्रातः अष्टवाटनाद् (iv) कार्यमिदं भविष्यति ।

महेशः – पूर्वं कस्य भागस्य (v) करिष्यते?

निरञ्जनः – (vi) विद्यमानस्य अद्यस्य उद्यानस्य आदौ करिष्यामः ।

महेशः – तेन तद् स्मणीयं (vii) च भविष्यति ।

निरञ्जनः – (viii) स्वच्छता योजनायां स्वीकृता एव ।

26) आधोलिखितेषु षड्सु वाक्येषु केषाञ्चन चतुर्णां वाक्यानां संस्कृतेन अनुवादं कुरुत ।

[4 × 1 = 4]

- i) महिला कुए से जल लाती है ।
- ii) तुम भी जाओ ।
- iii) दस बज गए है ।
- iv) मैं गणित व विज्ञान पढ़ता हूँ ।
- v) मित्र को दूध अच्छा लगता है ।
- vi) मैं ज्ञानी हूँ ।

27) अधः प्रदत्तचित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्त शब्दानां सहायतया संस्कृतेन षड् वाक्यानि निर्माय लिखत । [6 × ½ = 3]

शोभायात्रायाम्, फलकानि, संस्कृतदिनम्, पंक्तिः
वदतु संस्कृतम्, आनन्देन

संस्कृतशोभायात्रा (रेली) का चित्र बनाना है, जिसमें छात्र-छात्राएँ लम्बी दो पंक्ति बनाकर चल रहे हों। छात्र-छात्राओं के हाथों में तख्तियाँ (बोर्ड) हों। सबसे आगे दो छात्रों ने बैनर पकड़ रखा हो, जिसपर “संस्कृतशोभायात्रा” लिखा हुआ हो।

अथवा

मञ्जूषायां प्रदत्त शब्दानां सहायतया रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अनुच्छेदं लिखत ।

शिवस्य, मनोहरः, पृष्ठतः, निकषा,
सुन्दराणि, तरन्ति

- i) पर्वतस्य (i) ग्रामः अस्ति ।
- ii) ग्रामे (ii) उपवनानि सन्ति ।
- iii) मध्ये च भगवतः (iii) देवालयाः सन्ति ।
- iv) पर्वतं (iv) एका नदी प्रवहति ।
- v) ग्राम जनाः नद्यां (v) ।
- vi) ग्रामस्य विद्यालयः अतीव (vi) अस्ति ।

28) अधोलिखितवाक्यानि क्रम रहितानि सन्ति । यथा क्रमं संयोजनं कृत्वा लिखत । (कथा दृष्ट्या) [6 × ½ = 3]

- i) नद्याः तटे फलोपेतः जम्बूवृक्षः आसीत् ।
- ii) मकरः वानरेण पातितानि मधुरफलानि आस्वाद्य अचिन्तयत् ।
- iii) तस्य शाखायां वानरः वसति स्म ।
- iv) वानरः मकरस्थं प्रयासं बुद्धिं चातुर्येण विफलीकृतवान् ।
- v) एकदा एकः मकरः नद्यां वसति स्म ।
- vi) “फलानि अतिमधुराणि” अतः वानर हृदयन्तु अतीव मधुरं स्यात् अतः वानर हृदयं खादामि ।

DO NOT WRITE ANYTHING HERE

